

La fosca claredat canadenca

Són prou coneguts tant el contingut del dictamen (*opinion*) del Tribunal Suprem del Canadà (TSC) (*Reference re secession of Quebec*, 1998), com el desenvolupament legal posterior: la *Clarity act* (2000) de la federació canadenca i la llei de resposta del Quebec: *Loi sur l'exercice des droits fondamentaux et des prérogatives du peuple québécois et de l'État du Québec* (2000), posteriorment qüestionada per diversos actors polítics. No són tan conegudes, en canvi, les bases teòriques des de les quals el TSC va emetre el seu dictamen, les quals incideixen en el refinament analític i moral de les democràcies liberals.

El TSC va establir l'absència d'un dret de secessió unilateral per part de les institucions i dels ciutadans del Quebec, tant a partir del dret constitucional canadenc com del dret internacional. Tanmateix, també va establir que aquesta és una qüestió que cal abordar des dels principis de la tradició constitucional canadenca: federalisme, democràcia, constitucionalisme i protecció de les minories. Es tracta de principis situats en un mateix nivell jeràrquic i que, a la pràctica, poden esdevenir contradictoris. Així, es diu, si una majoria clara en resposta a una pregunta clara es pronuncia a favor de la independència en una província, això genera una obligació recíproca de negociar. I ningú nega al Quebec la possibilitat d'organitzar referèndums de secessió. Dues conseqüències: 1) el constitucionalisme és un principi que conviu amb tres principis més igual d'importants dins del sistema constitucional canadenc; 2) el govern federal i la resta de províncies hauran de negociar amb el Quebec en cas de produir-se la "doble claredat" (pregunta i majoria). El resultat final podria ser o no ser la secessió.

El TSC va ser contrari, així, a la idea que una demanda d'aquest tipus es pugui simplement ignorar o reprimir en termes de mera legalitat. Ans al contrari, cal donar-hi una sortida política i legal. Són els actors polítics els que s'han de posar d'acord per satisfer una voluntat popular "clara". En aquest cas, la llei s'ha d'adaptar als altres principis, especialment al democràtic, i no a l'inrevés. Es pot dir que el TSC estableix un dret de secessió (o d'autodeterminació) però que ho fa en termes federals, no en termes unilaterals de caràcter nacionalista (sigui quebequès o canadenc).

En termes de teoria política: el TSC adopta una visió de les democràcies liberals relacionada amb el "pluralisme de valors" defensat, entre d'altres, per Isaiah Berlin. Hi ha diversos valors o principis en la base moral i política de les democràcies

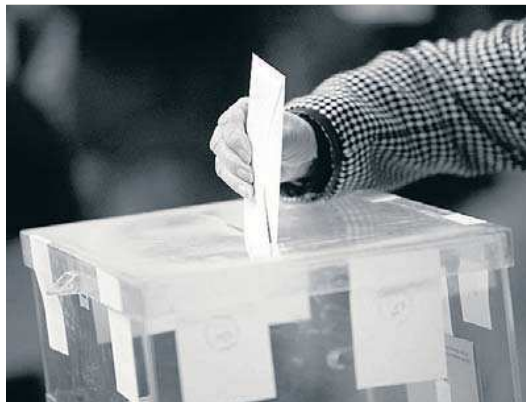

FERRAN REQUEJO
I MARC SANJAUME

PROFESSORS DE CIÈNCIA POLÍTICA A LA UPF

es liberals. Tots aquests valors són desitjables (democràcia, federalisme, estat de dret, respecte a les minories, pluralisme, etc.), però a la pràctica no són harmònics, sinó que competeixen entre ells. Una situació que cal resoldre des d'uns nous acords (esmenes constitucionals) que canviïn les regles vigents, especialment en societats presidides per una "diversitat profunda", com són les democràcies plurinacionals. Es desuig, així, tant una perspectiva *monista* que ho redueix tot a un valor o a un criteri únic, per exemple, la legalitat, com una jerarquització entre diversos valors en la qual un d'ells ocupa sempre un lloc privilegiat (vegeu *Multinational federalism and value pluralism*, Routledge, 2005).

La posterior llei de la claredat recull el dictamen del TSC, però només des del punt de vista del poder central. És el Parlament canadenc el que tindria un "doble veto": establiria si tant la pregunta referendària com la majoria de ciutadans que l'han res-

JORDI PIZARRRO

Un "acord polític de claredat", que hauria d'estar més ben fet que el canadenc, es podria articular sobre la idea de la reciprocitat negociadora

post afirmativament són "clares" (després del referèndum!).

La llei de la claredat va ser contestada des de les institucions del Quebec, i no només des de les files independentistes. Des del seu punt de vista, aquesta llei deforma el dictamen del TS. L'Assemblea quebequesa va aprovar una llei pròpia que afirma el dret a l'autodeterminació del Quebec i situa la "majoria clara" d'un eventual referèndum en el 50% + 1 dels vots.

En resum, la llei de la claredat no ha aportat cap solució clara al conflicte territorial-nacional canadenc. Paradoxalment, és una llei molt poc clara. De fet, introdueix confusió i incertesa i incentiva arbitriaritats unilaterals de les parts. Es tracta d'una llei amb poc "esperit federal", situada molt per sota de la *finezza* política, moral i intel·lectual del dictamen del TS. Si hi hagués un tercer referèndum no hi ha regles clares ni consensuades.

L'estat espanyol no és el Canadà. Tanmateix, un "acord polític de claredat", que hauria d'estar més ben fet que el canadenc, es podria articular sobre la idea de la reciprocitat negociadora (previsiblement amb la incorporació d'actors europeus). La canalització legal d'un referèndum ja ha estat estudiada a bastament i podria trobar un encaix a partir d'una disposició addicional constitucional i d'una llei *ad hoc* de referèndum per a Catalunya (vegeu l'informe *Democràcies i referèndums d'independència. El cas de Catalunya*, Institut d'Estudis de l'Autogovern, 1/2019).

En el tema nacional-territorial, la Constitució de 1978 ha fracassat. Per a Catalunya, el sistema autòmic està mal plantejat i encara més mal resolt. És obsolet. I la manca de respostes polítiques aboca a una sèrie d'unilateralismes recíprocs. Refugiar-se en la legalitat quan el problema és precisament la legalitat vigent –que no es pot reformar en termes d'una solució pràctica del problema de fons– és una visió jurídicament primitiva, políticament cega, intel·lectualment deficient i moralment perversa.

Vivim políticament sobre esquerdes d'incertesa. Però hi ha solucions institucionals en la política comparada de les democràcies (confederals, federals, consociacionals, d'intervenció internacional, etc.). Perquè hi hagi claredat és necessari que hi hagi llum. Convé deixar entrar llum analítica, política i moral, com fa el dictamen del TSC, en un tema que en el nostre context amenaça amb mantenir-se com un "conflicte congelat" durant molts anys. Com deia el cantautor Leonard Cohen: "There is a crack in everything / that's how the light gets in".